

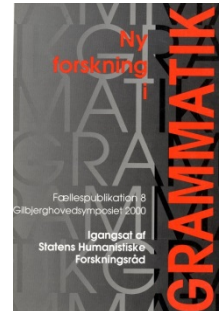
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Konnektorgrammatik

Forfatter: Henning Nølke

Kilde: C. Bache, S. Becerra Bascañán, M. Mosegaard Hansen, L. Heltoft og H. Jansen (red.). *Ny Forskning i Grammatik* 8, 2001, s. 191-206

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Odense Universitetsforlag 2001

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Konnektorgrammatik

Henning Nølke

1. Indledning

Konnektorerne udgør et omfattende, ikke særlig studeret, men på mange måder meget væsentligt område af sproget. De styrer i den grad vores opfattelse af, hvad der bliver sagt, og afslører ofte holdninger hos afsender, han måske ikke helt bevidst har ønsket at vise. Man kan spekulere på, om det er tilfældet i følgende autentiske eksempler:

- (1) Vejret bliver gråt, og der bliver nogen regn – **men** det er mest i Jylland.

Som danskere har vi næppe svært ved at afsløre det underforståede her.

Når man lærer et fremmed sprog, er konnektorerne typisk det sidste, man lærer at mestre. Dette hænger selvfølgelig primært sammen med semantiske problemer, og i de sidste år er der kommet mange analyser af specifikke konnektorer, hvilket principielt hjælper på problemet. Det viser sig imidlertid, at der ikke blot er tale om semantiske problemer, men også om syntaktiske; i hvert fald hvis man accepterer, som alt tyder på, man er nødt til, at der er væsentlige syntaktiske fænomener der strækker ud over sætningsgrænsen. Følgende eksempel illustrerer tydeligt dette fænomen:

- (2) Emma se repentit d'avoir quitté si brusquement le percepteur. Sans doute, il allait faire des conjectures défavorables. L'histoire de la nourrice était la pire excuse, tout le monde sachant bien à Yonville que la petite Bovary, depuis un an, était revenue chez ses parents. D'ailleurs, personne n'habitait aux environs; ce chemin ne conduisait qu'à la Huchette ; Binet **donc** avait de-

viné d'où elle venait, et il ne se tairait pas, il bavarderait, c'était certain ! (*Madame Bovary*)¹

Teksten indeholder konnektoren *donc* ("altså"), og det viser sig, at placeringen af *donc* umiddelbart efter det nominale subjekt spiller en helt speciel rolle for tolkningen af tekststykket. *Donc* kan stå andre steder i sætningen, men det ville give andre tolkninger, så det er næppe tilfældigt, at Flaubert har valgt denne placering. Jeg vender tilbage til dette eksempel.

Der er altså alle mulige grunde til at overveje at etablere en egentlig **konnektorgrammatik**. Det er et stort og spændende projekt, og jeg skal her kun skitsere vigtige elementer, der må indgå. Jeg har arbejdet med fransk, så eksemplerne er fra dette sprog. Uden tvivl vil der være mange forskelle – også af strukturel karakter, hvis man tager hul på andre sprog som fx dansk efter de samme principper.

2. Hvad er en konnektor?

Konnektorerne udgør en funktionelt defineret klasse. Der er ikke enighed om, hvilke størrelser der skal regnes med til konnektorerne, eller i det hele taget om, hvorledes de skal defineres. Jeg vil i denne fremstilling gå ud fra en funktionel semantisk definition:

En **prototypisk konnektor** forbinder ytringer og danner en kompleks mening ved at kombinere og specificere de enkelte ytringers meninger.

En lang række forskellige grammatiske størrelser kan fungere som konnektorer, og der er i den lingvistiske litteratur en udpræget manglende konsensus mht. afgrænsningen af klassen. Dette hænger sammen med, at mange størrelser udfører en slags konnektorfunktion samtidig

---

1. Jeg har valgt ikke at oversætte de litterære eksempler af frygt for at miste nogle af de undertiden subtile, men altid væsentlige betydningsnuancer, der illustrerer konnektorerens funktioner. Alle de litterære eksempler i denne artikel har i øvrigt været diskuteret i den tværfaglige forskningsgruppe **De Skandinaviske Polyfonister**, hvori sprog- og litteraturforskere samarbejder (www.hum.au.dk/romansk/polyfoni). Den her skitserede konnektorgrammatik har vist sig at være et stærkt redskab også i den litterære analyse.

med den primære funktion, de i øvrigt har. Der bør skelnes mellem **Analytiske konnektorer**, hvis primære funktion er konneksion, og **Syntetiske konnektorer**, der har en anden primær funktion (Nølke 1993: 133-142).

Jeg vil i det følgende kun behandle de analytiske konnektorer. Man kan opstille følgende inventar:

Inventar:

- Konjunktioner (*et, mais, parce que, comme, ...*)
- Adverbier (*donc, pourtant, ensuite, inversement, ...*)
- Præpositionssyntagmer (*par contre, de ce fait, en revanche, ...*)
- (Andre) faste forbindelser (*ainsi que, il s'ensuit que, c'est pourquoi, ...*)

Det er vanskeligt at give en fælles syntaktisk beskrivelse af disse størrelser. Elementerne i den første gruppe optræder syntaktisk som konjunktioner, dem i de to midterste som (sætnings)adverbialer, medens den sidste gruppe er mere heterogen.

Især de to midterste grupper har været genstand for syntaktiske undersøgelser, og der har været foretaget utallige forsøg på ved hjælp af syntaktiske tests at udskille konnektoradverbialerne fra de andre sætningsadverbialer. De bedste forsøg, jeg er stødt på, er følgende to skematiske tests (Nølke 1993: 81):

- (3) S ? — Oui, _____. ('S' står for sætning)

ex :

Marie est-elle fasciste ? – *Oui, **donc**.

(“Er Marie fasciste? – *Ja, **altså**.”)

Marie est-elle fasciste ? – Oui, **entre nous**. (“mellem os sagt”)

Marie est-elle fasciste ? – Oui, **sans doute**. (“uden tvivl”)

- (4) C'est ____ probablement F qu' S' (“F” står for Fokus og “S” for Sætningsrest)

ex :

C'est **donc** probablement Paul qui l'a fait.

(“Det er **altså** sandsynligvis Poul, der har gjort det”)

‡C'est **entre nous** probablement Paul qui l'a fait.

‡C'est **sans doute** probablement Paul qui l'a fait.

Donc er en konnektor, *entre nous* og *sans doute* er (andre typer) sætningsadverbialer (henholdsvis et udsigelses- og et ytringsadverbial)². Testene virker dog langt fra smertefrit og kan overhovedet ikke anvendes på en lang række størrelser, vi umiddelbart ønsker at placere som konnektorer efter ovenstående definition. Vi skal se nedenfor, at disse syntaktiske problemer hænger sammen med to **fundamentale strukturelle egenskaber** ved konnektorerne:

- De har altid (mindst) dobbelt virkefelt (scope).
- De har mulighed for at have forskellige virkefeltsperspektiver.

3. Strukturelle og funktionelle egenskaber

En af grundene til, at der næppe er foretaget noget seriøst forsøg på at opstille en egentlig konnektorgrammatik, ligger nok i, at der i beskrivelsen af dem er involveret så mange fænomener, man føler behov for at gøre rede for. Den endelige udvikling af en konnektorgrammatik bør indskrive sig i en **modulær tilgang**. Her vil jeg blot uformelt nævne en række af de egenskaber, der skal undersøges, og se lidt nærmere på de mere syntaktisk betonedede af disse.

3.1. Virkefelt

For det første har den prototypiske konnektor som sagt **dobbelt virkefelt** (eller scope), nemlig et venstrevirkefelt og et højrevirkefelt. Syntaktisk er den knyttet til sit højrevirkefelt. Dette formaliseres som **X₁KonY**, hvor *X* og *Y* er de syntaktiske størrelser (streng), der udgør konnektorens virkefelt. I eksemplet:

- (5) [_X Cette histoire semble invraisemblable], [_Y elle est **cependant** vraie]

(“Denne historie virker usandsynlig, den er imidlertid sand”)

er virkefelterne angivet med indekserede firkantede parenteser og konnektoren med fed. Man bemærker, at konnektoren kan være fuldt integreret i *Y*.

2. *Sans doute* er faktisk et eksempel på en syntetisk konnektor, i hvert fald når den er spidsstillet. Grammatikkerne taler i denne forbindelse ofte om “forbinderadverbialer”. Se også Nølle (red.) (1999).

Der skelnes mellem virkefeltets **udstrækning** og dets **perspektiv**³. Udstrækningen er selve den streng, der indgår i virkefeltet, perspektivet er det aspekt, virkefeltet ses under af virkefeltselementet (her konnektoren). Man kan skelne mellem mindst fire typer perspektiv: **form** (*kort sagt*), **udsigelse** (*helt ærligt*), **ytring** (*måske*) og **proposition** (*omhyggeligt*). Adverbialerne i parentes er eksempler på virkefeltselementer, der har den pågældende perspektivtype. Virkefeltsperspektivet adskiller bl.a. forskellige konsekutive konnektorer, der i øvrigt er næsten synonyme. Således skal vi se nedenfor, at *donc* har 'ytring' medens *de ce fait* har 'indhold' som virkefeltsperspektiv.

3.2. Argumenter

Konnektorens **argumenter** er de semantiske størrelser, den forbinder. De symboliseres med *p* og *q*. De fleste konnektorer forudsætter eksistensen af en **primitiv følgerrelation** mellem *p* og *q*. Den primitive følgerrelation er en ekstrasproglig, orienteret relation mellem de to argumenters referenter, som vi indtolker på grundlag af vor opfattelse af verden. Konventionelt benytter vi *p* til at betegne **antecedenten** og *q* **postsekventen** (eller **konsekventen**) i denne relation. Lad os tage et simpelt eksempel:

- (6a) Il fait beau, **donc** Pierre se promène.   (*p donc q*)
 ("Det er godt vejr, **altså** går Peter en tur")
- (6b) Pierre se promène, **donc** il fait beau.   (*q donc p*)
 ("Peter går en tur, **altså** er det godt vejr")

Man bemærker, at *donc* tillader begge rækkefølger af argumenterne. Derved adskiller den sig fra fx *de ce fait* eller *c'est pourquoi*, der kun kan erstatte *donc* i (6a), med mindre man antager den modsatrettede følgerrelation, hvor det er Peters gåen tur, der skaber det gode vejr. Jeg vender tilbage til dette eksempel i afsnit 4.

3. Denne skelnen synes delvis at svare til to forskellige udstrakte anvendelser af begrebet virkefelt i moderne lingvistik. For nogle er det et rent (morfo)syntaktisk begreb, evt. med semantiske konsekvenser. Dette svarer til virkefeltets-udstrækning. For andre snarere et logisk-semantisk begreb; det svarer til perspektiv. Nogle anvender ligefrem terminologien 'syntaktisk virkefelt' og 'semantisk virkefelt'.

Forholdet mellem virkefelt og argumenter er det, at argumenterne skal være af den type, perspektivet angiver, og de skal udledes af den sproglige størrelse, der udgør virkefeltsudstrækningen.

3.3. *Konnektorfunktionerne*

Enhver konnektor har to funktioner, der skal beskrives i konnektorgrammatikken, nemlig en logisk-semantisk funktion⁴ og en pegefunktion.

Den **logisk-semantiske** funktion giver instrukser for, hvorledes argumenterne skal interpreteres, og for, hvilken kompleks mening der dannes ud fra deres (nye) meninger. Den logisk-semantiske funktion udvirker således (oftest) en geninterpretation. Man kan sige, at den **beskriver** eller **tolker** argumenterne. Følgende eksempel, jeg hørte i flyet fra Århus til København, illustrer dette:

(7) Vi håber, De har haft en kort, men behagelig rejse.

Ved at forbinde argumenterne 'De har haft en kort rejse' og '(De har haft en) behagelig rejse' med konnektoren *men* beskrives en kort rejse som en ubehagelig rejse eller noget i den retning. Eksemplet illustrerer i øvrigt, at der sjældent er tale om præcise instrukser om gentolkning, afgørende er det her blot, at en kort rejse og en behagelig rejse skal opfattes som modsætninger på en eller anden måde.

Pegefunktionen giver instrukser for etableringen af konneksionens **strukturelle grundelementer**. Man kan her tale om en syntaktisk funktion ud over sætningsgrænsen (Nølke, under udg.). Den indeholder tre typer instrukser vedrørende:

- **antal virkefelter** (prototypisk to);
- **virkefeltsperspektivtype**(r);
- **virkefeltsudstrækning (detektionsfunktionen)**: Hvor i (kon)teksten virkefeltet skal findes, og hvor meget det omfatter.

Visse konnektorer har nogle anvendelser, hvor de knytter an til ikke-verbale størrelser. Det gælder fx *mais*:

---

4. Som jeg tidligere har kaldt den **ikoniske funktion**, jf. Nølke (1990).

(8a) **Mais** qu'est-ce que tu fais là ?

(8b) **Mais !**

I (8a) er argumentet *qu'est-ce que tu fais là ?* en reaktion på noget i situationen (en handling modtager er i færd med), og i (8b) kan man sige, at det er noget tilsvarende, blot er selve reaktionen nu heller ikke udtrykt. Det eneste, der er verbaliseret, er en bestemt forbindelse mellem noget i situationen og afsenders reaktion på det. Begge disse non-verbale størrelser tolkes af konnektoren. Det er teoretisk hensigtmæssigt i sådanne tilfælde at regne med, at konnektoren har non-verbale virkefelter. Et non-verbalt virkefelt kan opfattes som en særlig type virkefeltsperspektiv⁵.

Eksempel (9) viser, at venstrevirkefeltet, *X*, kan være længere væk i teksten:

- (9) [_X Tout le monde dit que Pierre est spécialiste du vin français]. En effet, tu aurais dû le voir l'année dernière lors de nos vacances en France. Il nous a expliqué ... **Mais** [_V hier je lui ai servi un vin turc et il l'a pris pour un bordeaux. ("Alle siger, at Peter er specialist i fransk vin. Ja, du skulle have set ham sidste år, da vi var på ferie i Frankrig. Han forklarede os ... **Men** i går serverede jeg en tyrkisk vin for ham, og han tog den for en bordeaux.")

Eksemplet illustrerer samtidig, hvorledes de to funktioner interagerer. Pegefunktionen lægger restriktioner på, hvorledes *X* skal findes; den angiver type og mulig afstand. Den nøjagtige udpegelse inddrager imidlertid også den logisk-semantiske funktion. *X* skal være af en sådan natur, at det argument, det formidler, kan passe ind i den semantisk-logiske funktion. Man bemærker i øvrigt, at hele stykket fra *X* begynder til lige før *mais* i en vis forstand hænger sammen; det er én intervention i Roulets forstand (1999). *X* er den overordnede handling (« l'acte directeur »), og de mellemliggende ytringer er forskel-

5. Det kunne være interessant at undersøge, om de konnektorer, der accepterer non-verbale virkefelter, også selekterer særlige typer situationer, fx særlige typer handlinger, tilstande, reaktioner osv. Der findes mig bekendt ingen forskning på dette område.

lige udvidelser i forhold til denne. Det er muligvis sådan, at denne tekststruktur er nødvendig, for at *mais* kan have et fjernliggende X^0 . Dette er et empirisk spørgsmål. Hvis det viser sig at være tilfældet, skal dette indskrives i *mais*'s pegefunktion. Det kan evt. gøres ved, at man regner med, at hele tekststykket indgår i *mais*'s venstrevirkefelt (X), og at dette så som perspektiv kan have en sådan type tekstsekvens⁷.

4. Eksemplet *donc*

For at illustrere og konkretisere, hvorledes denne "grammatik" virker, vil jeg foreslå en hurtig analyse af *donc*. Der er (mindst) tre grunde til, at jeg har valgt netop denne konnektor:

- Den er et sætningsadverbial (og har derfor disses syntaktiske egenskaber).
- Den er en prototypisk konnektor.
- Den har været underkastet mange semantisk-funktionelle undersøgelser, som min analyse kan bygge på.

I den modulære tilgang kan sætningsadverbialegenskaberne inddrages systematisk i konnektoranalysen. Lad os igen betragte eksemplerne i (6):

(6a) Il fait beau, **donc** Pierre se promène. (p donc q)

(6b) Pierre se promène, **donc** il fait beau. (q donc p)

Jeg vil gå ud fra den samme primitive følgerelation som ovenfor, nemlig den ifølge hvilken det gode vejr er den faktuelle årsag til, at Peter går tur⁸. *Donc* beskrives normalt som en **konsekutiv konnektor**, dvs.

6. I alle de eksempler jeg er stødt på, har det i hvert fald været tilfældet.

7. Det kan naturligvis også tænkes, at alle tilfælde af fjernliggende venstrevirkefelter (for alle konnektorer) kan genanalyseres på denne måde. Analyser af *donc* tyder dog på, at dette ville tvinge os til at acceptere en meget udvidet opfattelse af tekstsekvensbegrebet, så hvad der i så fald ville vindes på karrusellerne, tabes på gyngerne (eller er det omvendt?). Se diskussionen af eksempel (2) i afsnit 4.2.

8. Rent sprogligt er der imidlertid intet til hinder for at gå ud fra den omvendte relation, dvs. at det bliver godt vejr, når Peter går ud. I denne forstand er begge eksempler genuint tvetydige.

som en konnektor, der angiver en følgerelation. Dette passer fint på (6a), der netop synes at betyde, at Peters gåen tur er en følge af det gode vejr. Det går mindre nemt med (6b), der i øvrigt lige som (6a) er en helt naturlig ytring på fransk. Her kan det ikke dreje sig om en følge mellem to fakta, for det gode vejr er jo ikke en følge af Peters gåen tur. I (6b) er det snarere **hævdelsen** af det gode vejr, der begrundes i eller er en følge af **iagttagelsen** af, at Peter går en tur.

På baggrund af disse eksempler og de mange analyser foretaget af diverse lingvister⁹ kan vi nu foreslå en beskrivelse af *donc's* funktioner:

4.1. *Donc's* logisk-semantiske funktion

Først den logisk-semantiske funktion:

Donc's logisk-semantiske funktion

I sekvensen '*X donc Y*' præsenteres *Y* som en konsekvens af *X* fundet ved et ræsonnement.

Med andre ord angiver *donc*, at der skal findes en tolkning af *X* og *Y* således, at *Y* kan opfattes som en følge, man har ræsonneret sig frem til ud fra *X*. I (6b) er den nærliggende tolkning, som vi så, at det er konstateringen af, at Peter går tur, der gør, at vi kan slutte os til, at så er det godt vejr.

Et ræsonnement bygger på en mængde af slutningsregler eller inferenser. På denne måde introducerer *donc* en **logik**. Man kan bemærke, at det er den samme slutningsregel, der introduceres i (6a) og (6b), nemlig "når det er godt vejr, går Peter tur". Denne regel har topos- eller maksime-status og kan derfor også bruges i (6b)¹⁰. Maksimen er dog kun svagt præsupponeret, dvs. det præsenteres som noget, afsender tror er sandt, og som modtager ikke tror er falsk (jf. Nølke 1983: 33). Det kan altså godt være en ny oplysning. I en polyfonianalyse kan

9. Især Zenones og Rossaris arbejder har spillet en stor rolle her. Se fx Jayez & Rossari (1996), Rossari (1996) og Zenone (1982). Se også Nølke (1996) og Nølke & Olsen (2000).

10. *Donc* er i denne forstand et modstykke til *puisque*, der også bygger på en maksime (Olsen 2001).

man vise, at afsender kan benytte en “fremmed logik” som udgangspunkt for sit ræsonnement. Derved kan opnås ironiske nuancer som i:

(10) [...] [_{X(p)} il ne tarda point à s’apercevoir qu’il valait mieux planter là toute spéculation _{X(p)}].

[_{Y(q)} Moyennant deux cents francs par an, il trouva **donc** à louer dans un village, sur les confins du pays de Caux et de la Picardie, une sorte de logis moitié ferme, moitié maison de maître _{Y(q)}]; et, chagrin, rongé de regrets, accusant le ciel, jaloux contre tout le monde, il s’enferma dès l’âge de quarante-cinq ans, dégoûté des hommes, disait-il, et décidé à vivre en paix. (*Madame Bovary*, 60)

Den anvendte slutningsregel her er noget i retning af “Når man har brug for at placere sine penge, finder man et hus et bestemt sted”. Det er klart fra teksten, at Flaubert næppe skriver under på denne maksime. Det er personen, *il* (far Bovary), der ræsonnerer sådan.

4.2. *Donc’s* pegfunktion

Pegefunktionen består af tre dele.

Antallet af virkefelter er to: et venstre- og et højrevirkefelt. *Donc* er en prototypisk konnektor.

Virkefeltsperspektiverne er begge af typen ‘ytring’ (se dog nedenfor). Vi så ovenfor, at det i (6b) er **hævdelsen** af det gode vejr, der begrundes i eller er en følge af **iagttagelsen** af, at Peter går en tur. Det følger heraf, at *donc’s* virkefeltsperspektiv ikke kan være ‘indhold’ i (6b). Hvis vi derimod antager, at det er ‘ytring’, åbner vi mulighed for begge strukturer. Ytringen består nemlig af den illokutionære handling samt det propositionelle indhold, den virker på. Argumenterne *p* og *q* er altså illokutionære handlinger. I eksemplerne i (6) er der tale om assertive illokutionære handlinger; men som eksempel (10) nedenfor viser, er også andre typer mulige. Dette er et yderligere argument for at analysere *donc’s* virkefeltsperspektiv som ‘ytring’. I (6b) er det så den illokutionære handling ‘hævdelse’, der er en følge af den illokutionære handling ‘konstatering’. I (6a) har man derimod en fornemmelse af, at *donc*, snarere går på det propositionelle indhold. Her kan man faktisk er-

statte *donc* med konnektorer som *de ce fait* og *c'est pourquoi*, der klart går på det propositionelle indhold (Rossari: 1996). Jeg vil imidlertid fastholde, at *donc* også her går på ytring, blot appliceres **Transparensprincippet**, som går ud på, at man i ytringer med assertive sproghandlinger har direkte adgang til det propositionelle indhold.

Endelig er der **detektionsfunktionen**. Den synes mere kompliceret. Eksempel (11) viser, at den undertiden kan tillade flere (konkurrerende eller samtidige) læsninger:

- (11) [_{X₁(p₁)} Elle confondait, dans son désir, les sensualités du luxe avec les joies du cœur, l'élégance des habitudes et les délicatesses du sentiment. _{X₁(p₁)}] [_{X₂(p₂)} Ne fallait-il pas à l'amour, comme aux plantes indiennes, des terrains préparés, une température particulière ? _{X₂(p₂)}] [_{V(q)} Les soupirs au clair de lune, les longues étreintes, les larmes qui coulent sur les mains qu'on abandonne, toutes les fièvres de la chair et les langueurs de la tendresse ne se séparaient **donc** pas du balcon des grands châteaux qui sont pleins de loisirs, d'un boudoir à stores de soie avec un tapis bien épais, des jardinières remplies, un lit monté sur une estrade, ni du scintillement des pierres précieuses et des aiguillettes de la livrée. _{V(q)}] (*Madame Bovary*, 130)

Begge læsninger svarende til de to angivne venstrevirkefelter virker lige sandsynlige. Man kan forestille sig, at dette er en bevidst effekt fra Flauberts side. For at forstå teksten skal man inddrage begge strukturer i sin læsning. Man bemærker i øvrigt, at det ikke er muligt at analysere X_1 og X_2 som udgørende ét stort virkefelt. De to tekstpassager har nemlig hver sin status; X_1 er forfatterberetning og X_2 dækket direkte tale¹¹.

Donc's detektionsfunktion restringeres i øvrigt af de syntaktiske egenskaber, konnektoren har som sætningsadverbial. Som sætningsadverbial kan *donc* (i modsætning til konjunktionerne) stå forskellige steder

11. Teksten er et godt eksempel på, at konnektorgrammatikken kan **forklare** en dobbelttydighed, som litteraten blot kan **påpege**.

i (overflade)sætningen, og bortset fra i frontpositionen knytter den sig til ytringens fokus. Derved kommer **princippet for kohæsion ved fokalisering** i anvendelse:

Princippet for kohæsion ved fokalisering

For at sætte to størrelser fra to ytringer i en tekst i forbindelse med hinanden er man nødt til at fokusere hver enkelt af dem. (Nølke & Korzen, red., 1999: 49)

Dette princip styrer detektionsfunktionen i de tilfælde, hvor *donc* associerer sig til fokus. I disse tilfælde skal venstrevirkefeltet nemlig indeholde det element, der sættes i forbindelse med fokus i *donc*'s sætning, således at *donc* kommer til at udbygge den forbindelse, der er mellem de to fokuserede størrelser. Denne effekt er særlig markant i tilfælde, hvor *donc* står på pladsen mellem det ikke-klitiske subjekt og verbalzonen som i eksempel (2):

- (2) Emma se repentit d'avoir quitté si brusquement le percepteur. [_{X(q)} Sans doute, il allait faire des conjectures défavorables. _{X(q)}] L'histoire de la nourrice était la pire excuse, tout le monde sachant bien à Yonville que la petite Bovary, depuis un an, était revenue chez ses parents. D'ailleurs, personne n'habitait aux environs; ce chemin ne conduisait qu'à la Huchette; [_{V(p)} Binet **donc** avait deviné d'où elle venait _{V(p)}], et il ne se tairait pas, il bavarderait, c'était certain ! (*Madame Bovary*, 270)

I denne position bevirker et sætningsadverbial altid en særlig temafo-kalisering, som angiver lokalt temaskift, dvs. nyt tema i forhold til foregående ytring, men temagenoptagelse på afstand, dvs. at samme tema findes tidligere i teksten. Den sidste effekt er en direkte følge af fokali-seringsprincippet. Når nu sætningsadverbialet er en konnektor, som i *donc*'s tilfælde, betyder det, at venstrevirkefeltet skal indeholde den tidligere instans af tema. Dermed får vi det venstrevirkefelt, *X*, jeg har angivet ovenfor. Bemærk, at det er mindre oplagt her, at tekstsekvensen mellem de to virkefelter er udvidelser i forhold til *X*, end det var i eksempel (7), som vi diskuterede ovenfor. Man fornemmer imidlertid, at netop sammenkædningen ved hjælp af *donc* favoriserer en sådan læsning, for så vidt som ræsonnementet inddrager den mellemliggende passage.

Det er vigtigt at understrege, at den angivne tolkning af teksten i (2) følger direkte af de sproglige regler, der indgår i den modulære analyse. Dette kan let vises ved hjælp af en lille test. Hvis *donc* flyttes op i frontpositionen foran *Binet*, forsvinder nemlig den diskuterede betydningseffekt. At tolkningen er direkte sprogligt markeret, giver den en særlig interesse for de litteraturforskere, der herved får et ret præcist sprogligt udgangspunkt for tekstfortolkningen. Det siger sig selv, at den litterære tolkning er langt rigere, idet den inddrager langt flere aspekter end den rent lingvistiske; men den sproglige analyse kommer til at fungere som en slags skelet og kontrolinstans i disse analyser.

De betragtede eksempler har alle været fra litterære tekster. Muligvis findes så komplicerede strukturer sjældnere i talesprog. Her støder man til gengæld på andre fænomener muliggjort af de ændrede betingelser mediet giver. Således kan *donc*'s venstrevirkefelt være non-verbalt i talesprog som i (10):

- (10) a. **Donc**, revenons à nos moutons !
 ("Nå, til sagen!")
 b. Tu n'as **donc** rien compris.
 ("Du har altså intet forstået")

Noget verbalt er involveret i begge eksempler, men *donc* knytter an til hele situationen, ikke blot det verbale udtryk. Denne egenskab skal indskrives i *donc*' pegefunktion, således at punkt 2 bliver ændret til:

- *Donc*'s venstrevirkefelt er enten 'ytring' eller 'situation' (non-verbalt).
- *Donc*'s højrevirkefelt er 'ytring'.

5. Afsluttende bemærkninger

Langt den overvejende del af de konnektorstudier, der findes, har koncentreret sig om enkelte konnektors semantisk-logiske funktion. I et vist omfang har dette nødvendiggjort undersøgelser af aspekter af pegefunktionen, som fx af, hvorvidt konnektoren "går på" det propositionelle indhold, på udsigelsen eller på andet. Der findes imidlertid mig bekendt ingen systematiske studier af pegefunktionen. Oftest ta-

ges det som selvfølgelig, at man kan finde argumenterne. Som vi har set, er dette imidlertid ikke altid oplagt, og det må under alle omstændigheder have interesse at afdække, hvilke sproglige regler der sætter os i stand til at finde dem. Denne mangel i det teoretiske grundlag forklarer måske også, hvorfor de sporadiske tilløb, der har været til at karakterisere og studere konnektorerne som klasse, enten har været rent impressionistiske eller er løbet ind i alvorlige problemer, sådan som man har set det i forsøgene på at udskille konnektoradverbialerne fra sætningsadverbialerne ved hjælp af syntaktiske tests. Det har foranlediget nogle til at konkludere, at konnektorerne ikke udgør nogen egentlig grammatisk klasse. Jeg håber imidlertid at have vist, at de trods alt deler en række strukturelle og semantiske egenskaber, der konstituerer dem som klasse.

Der ligger imidlertid et stort arbejde forude især mht. studiet af konnektorernes pegfunktion. Det rejser både teoretiske og empiriske spørgsmål som:

- Er der ved pegfunktionen tale om et egentligt syntaktisk fænomen, der går ud over sætningsgrænsen (sådan som man fx finder det ved dislokeringskonstruktioner og ved anaforer)?
- I hvilket omfang kan de forskellige konnektorer specialisere sig?
- Hvilke forskelle kan der være sprog imellem?

Således har dette lille arbejde rejst langt flere spørgsmål, end det har løst. Det er dog mit håb, at det i det mindste har anvist en interessant vej at følge i afdækningen af konnektorernes funktion i naturligt sprog¹².

---

12. En stor tak til Michel Olsen, der har læst en foreløbig version af denne artikel, og som med sine kommentarer og spørgsmål har gjort det muligt for mig at undgå en række fejl og uklarheder.

Henvisninger

- Flaubert, G. (1971). *Madame Bovary*. Paris: éd. Class. Garnier.
- Jayez, J. & C. Rossari (1996). *Donc* et les consécutifs. Des systèmes de contraintes différentiels. *Linguisticae Investigationes*. 117-143.
- Nølke, H. (1983). *Les adverbes paradigmatiques: fonction et analyse*. Revue Romane numéro spécial 23. København: Akademisk Forlag.
- Nølke, H. (1990). Logic and Pragmatics of Connectors. *Hermes* 5. 69-95.
- Nølke, H. (1993). *Le regard du locuteur. Pour une linguistique des traces énonciatives*. Paris: Kimé.
- Nølke, H. (1994). *Linguistique modulaire: de la forme au sens*. Louvain/Paris: Peeters.
- Nølke, H. (1996). A contrastive and argumentative analysis of the French connectors *donc* and *car*. *Leuvense Bijdragen* 85. 313-328.
- Nølke, H. (under udg.). Pour un traitement modulaire de la syntaxe transphrastique. *Actes du Colloque "Y a-t-il une syntaxe au delà de la phrase ? Paris, 21.-22. septembre, 2000*.
- Nølke, H. (ed.) (1999). *Det Franske Sprog, Kapitel V,II Modifikation 2*. Foreløbig version. Handelshøjskolen i København.
- Nølke, H. & H. Korzen (ed.) (1999). *Det Franske Sprog, Kapitel IX, I. Topologi I*. Foreløbig version. Handelshøjskolen i København.
- Nølke, H. & M. Olsen (2000). *Donc* pour conclure. Polyphonie et style indirect libre: analyses littéraire et linguistique. J. Nystedt (ed.): *Actes du congrès des romanistes scandinaves*, Stockholm 1999. cd-rom / www.hum.au.dk/romansk/polyfoni/pub.htm
- Olsen, M. (2001). *Puisque*: syllogisme caché. *Revue Romane* 36. (i trykken).
- Rossari, C. (1996). Les marques de consécution : propriétés communes et distinctives à la lumière de *donc*, *de ce fait* et *il en résulte que*. C. Muller (ed.): *Dépendance et intégration syntaxique, subordination, coordination, connexion*. Tübingen: Niemeyer. 271-283.
- Roulet, E. (1999). *La description de l'organisation du discours*. Didier.
- Zenone, A. (1982). La consécution sans contradiction: *donc*, *par conséquent*, *alors*, *ainsi*, *aussi* (première partie). *Cahiers de Linguistique Française* 4. 107-141.

